

ANNA POPIELARCZYK-PAŁĘGA
Muzeum Wojska Polskiego, Warszawa

TOŻSAMOŚĆ NARODOWA, TOŻSAMOŚĆ ETNICZNA, IDENTYFIKACJA NARODOWA JEDNOSTKI ROZWAŻANIA METODOLOGICZNE NA PRZYKŁADZIE ŚRODOWISK POLONIJNYCH

Słowa kluczowe: adaptacja, asymilacja, strumień migracyjny tożsamość narodowa, tożsamość etniczna

1. Wprowadzenie. 2. Grupa etniczna a grupa narodowa. 3. Tożsamość jednostkowa. 4. Propozycje Zbigniewa Bokszańskiego. 5. Tożsamość narodowa a tożsamość etniczna. 5.1. Fazy procesu asymilacji a tożsamość narodowa. 5.2. Asymilacja, akulturacja, adaptacja

1. WPROWADZENIE

Każda zmiana społeczna, jaką niewątpliwie jest zmiana miejsca osiedlenia, wywołuje określone konsekwencje. Strumień migracyjny w szczególności wymusza na jego uczestnikach świadome zdefiniowanie siebie jako jednostki społecznej i zidentyfikowanie swojej osoby w sensie narodowym.

Aby rzetelnie rozpatrywać te kwestie należy wyjaśnić, czym jest grupa etniczna, a czym jest grupa narodowa. Zdefiniowanie tych pojęć, wbrew pozorom, nie jest łatwe.

2. GRUPA ETNICZNA A GRUPA NARODOWA

Do zrozumienia grupy narodowej decydujące jest pojmowanie narodu. Przyjmijmy rozumienie narodu zaproponowane przez Joannę Kurczewską, która określa je jako „ponadstanową, ponadwarstwową i ponadklasową wspólnotę o charakterze historycznym, wyposażoną w pewne cechy obiektywne (np.: terytorium, państwo, język) i przymioty subiektywne, wyrażające się w świadomości przynależności do wspólnoty”¹. Świadomość przynależności do wspólnoty, zdaniem A. Posern-Zielińskiego,

¹ J. Kurczewska, *Naród*, w: *Encyklopedia socjologii*, t. 2, red. Z. Bokszański, Warszawa 1999, 288.

kształtowana jest głównie przez wychowanie i edukację, a opiera się na bardziej bądź mniej zmitologizowanej wierze we wspólne pochodzenie, a także na przekonaniu, że naród ociera się o sferę *sacrum* i stanowi taką wartość, że lojalność wobec narodu może wymagać nawet poświęcenia własnego życia². W tym kontekście wydaje się zasadne stwierdzenie Antoniny Kłoskowskiej, która podkreśla, że naród budowany takimi symbolicznymi środkami jest wspólnotą wyobrażoną, co oczywiście nie oznacza, że jest nieautentyczny³. Jak zauważa A. Posern-Zieliński, naród jest wspólnotą wewnętrznie zróżnicowaną, ale silnie skupioną wokół ideologii narodowej⁴. Autorka niniejszej publikacji, podobnie jak Hastings Donnan i Thomas Wilson⁵, przyjmuje, że naród jako wspólnota kulturowa skupia takich ludzi, dla których najwyższym dobrem jest niepodległość państwa. Wydaje się, iż najtrafniej ujął to Steve Fenton, który stwierdził, iż z narodem nierozzerwalnie złączona jest idea państwa – „narody są, czy też powinny być złączone z państwem lub podobną formą polityczną”⁶.

Co do rozumienia samej etniczności funkcjonuje wiele definicji, które często nie są spójne. A. Posern-Zieliński twierdzi, iż taki stan rzeczy wynika z faktu, że pojęcie etniczność wkroczyło do wielu nauk – socjologii, antropologii czy historii, a każda z tych nauk kształtowała własne znaczenie. Badacze konstruowali definicje często pod kątem potrzeb swoich rozważań, nadając im charakter roboczy, powodowało to w konsekwencji pewien chaos⁷.

Istnieją różne nurty interpretacyjne fenomenu – grupa etniczna. Pierwszy to taki, który zakłada, że grupa etniczna wykazuje wiarę we wspólne pochodzenie, ale nigdy nie osiągnęła niepodległości państwowej, choć na danym terytorium może mieć daleko posuniętą autonomię⁸. Drugi zakłada, że to pojęcie ma charakter inkluzyjny i obejmuje wszystkie grupy połączone wiarą we wspólną etnogenezę, naród zaś w takim rozumieniu to jedyna grupa etniczna, która posiada własne państwo, a przekazywanie elementów kultury stanowi jeden z podstawowych warunków trwania grupy⁹. Trzeci nurt zakłada, że grupa etniczna to grupa imigrantów (o różnym pochodzeniu rasowym czy narodowym), która na skutek przemieszczania i zmiany miejsca osiedlenia (w wymiarze państwowym) przechodzi proces przeorientowania kulturowego. Tego typu interpretację zaproponował m.in. Hieronim Kubiak, który sformułował definicję, że „jest to specyficzny wytwór procesu emigracyjno-osadniczego [...], to zbiorowość w ramach społeczeństwa przyjmującego, o sobie tylko właściwych wzorach kultury i specyficznych interesach, uformowanych

² A. Posern-Zieliński, *Etniczność: kategorie i procesy etniczne*, Poznań 2005, 54–55.

³ A. Kłoskowska, *Kultura narodowa i narodowa identyfikacja: dwoistość funkcji*, w: *Oblicza polskości*, red. A. Kłoskowska, Warszawa 1990, 21

⁴ A. Posern-Zieliński, *Etniczność...*, dz.cyt., 54.

⁵ H. Donnan, T. Wilson, *Granice tożsamości, narodu, państwa*, Kraków 2007, 21.

⁶ S. Fenton, *Etniczność*, Warszawa 2007, 35.

⁷ A. Posern-Zieliński, *Tradycja a etniczność. Przemiany kultury Polonii amerykańskiej*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1982, 22–23.

⁸ T. Paleczny, *Rasa, etniczność i religia w brazylijskim procesie narodotwórczym*, Kraków 2004, 139.

⁹ Tego typu interpretację pojęcia grupa etniczna zaproponował m.in. A. Ossowski. Zob. A. Ossowski, *Więź społeczna i dziedzictwo krwi*, Warszawa 1948, 76 – 82.

jednocześnie i pod wpływem dziedzictwa kulturowego kraju pochodzenia i w wyniku kontaktu z rzeczywistością [...] kraju osiedlenia”¹⁰. Zdaniem autorki, trafną i czytelną definicję pojęcia grupa etniczna przedstawiono w *Encyklopedii socjologii*, gdzie wymienia się elementy konstytuujące grupy etniczne – własna nazwa, wiara we wspólną etnogenezę (mityczną bądź opartą na rzeczywistych przesłankach), występowanie minimum jednego wspólnego elementu kultury, obecność poczucia więzi z konkretnym terytorium, nazywanym często ojczyzną i poczucie solidarności wewnątrzgrupowej¹¹.

3. TOŻSAMOŚĆ JEDNOSTKOWA

Aby w dalszej części rozważań identyfikować sposoby rozumienia zagadnienia tożsamości narodowej, niezbędne wydaje się poczynić kilka uwag na temat tożsamości jednostki. Autorka, za Marią Urlińską, przyjmuje, że tożsamość „jest podświadomym wzorcem ukierunkowanym, który pozwala jednostce na orientację wśród innych osób danego środowiska, a ukierunkowana jest na przedmiot lub przedmioty mieszczące się w jej granicach”¹². Tożsamość umożliwia jednostce określić siebie, swoje miejsce w rzeczywistości społecznej. W takim kontekście interpretacyjnym widać wyraźnie, jak istotne są badania, których przedmiotem zainteresowania jest tożsamość narodowa środowisk migracyjnych. Wielość ujęć badawczych, wynikających z interdyscyplinarnego charakteru tego zagadnienia, doprowadzić może do całościowego jego ujęcia, które wydaje się jednym z kluczowych w badaniach polonijnych, również w obszarze metodologicznym historyka. Na ważny aspekt tego zagadnienia zwraca uwagę Zbigniew Pucek, który zauważa, że w wyniku procesów migracyjnych dochodzi do transformacji tożsamości. Proces ten przebiega w obrębie przestrzeni definiowanej przez trzy punkty odniesienia, które tworzą: kultura i społeczeństwo kraju pochodzenia, wartości i społeczność kraju osiedlenia, jak również i uniwersalne wpływy kulturowe¹³.

4. PROPOZYCJE ZBIGNIEWA BOKSZAŃSKIEGO

Teorie niezwykle istotne z punktu widzenia rozpatrywanej tematyki zaproponował również Zbigniew Bokszański. Zakłada on, że o danej grupie można powiedzieć, że jest zbiorowością etniczną wówczas, gdy wyróżnia się od reszty społeczności cechami fizycznymi (kolor skóry, oczu, budowa ciała), członkowie tej

¹⁰ H. Kubiak, *Asymilacja etniczna w płaszczyźnie struktury społecznej*, w: *Założenia teorii asymilacji*, red. H. Kubiak, A. Paluch, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1980, 55–56.

¹¹ J. Kureczewska, dz.cyt., 290.

¹² M. Urlińska, *Szkoła polska na obczyźnie wobec dylematów tożsamościowych na przykładzie Szkoły Polskiej w Rydze*, Toruń 2007, 329.

¹³ Z. Pucek, *Wprowadzenie. Stare i nowe konteksty socjalizacji – dylematy tożsamości*, w: *Dylematy tożsamości. Stare i nowe konteksty socjalizacji*, Kraków 2007, 13.

zbiorowości reprezentują inną (w domyśle mniej rozwiniętą) kulturę, a sama ta grupa, gdy wykształca swoją tożsamość, podkreśla swoją odrębność kulturową poprzez strój czy promowanie swojego folkloru. Wyróżnił on także cechy, jakie przypisuje się grupie, określanej jako mniejszość narodowa. Słusznie zauważył, że jest to taka zbiorowość, która identyfikuje się kulturowo i emocjonalnie z narodem, który ma własne państwo, jednakże grupa ta nie przebywa aktualnie na terenie tego państwa. Członkowie tej zbiorowości utrzymują takie relacje z krajem pochodzenia lub narodem, że pozwala im to na otrzymywanie pomocy w zakresie kultywowania wartości kulturowych, charakterystycznych dla kraju pochodzenia. Grupy takie mają też swoich liderów, którzy prowadzą działalność na rzecz zabezpieczenia interesów danej mniejszości narodowej¹⁴. Nie sposób nie zgodzić się z wnioskami Z. Bokszańskiego, który stwierdził, że mniejszości narodowe są w zdecydowanie bardziej uprzywilejowanej pozycji w stosunku do grup etnicznych, gdyż grupy narodowe mogą liczyć na protekcję państwa, z którego wyemigrowały, np. za pomocą kanałów dyplomatycznych.

Zbigniew Bokszański definiuje tożsamość narodową jako złożony układ, który zawiera:

- komponent poznawczy, na który składa się wiedza o „nas” i o „innych”, a także o różnicach dzielących „nas” od „innych”,
- zespół postaw i stosunku do własnego narodu, co wyraża się w poziomie satysfakcji z przynależności do konkretnego narodu,
- obszar emocjonalny, określający intensywność więzi z danym narodem¹⁵.

Wskazuje on też na bardzo ważny aspekt interpretacyjny omawianego zagadnienia, opisując dwa podstawowe modele teoretyczne pojęcia tożsamość narodowa. Pierwszy, obejmujący aspekt kontynuacji, koncentruje się na podkreślaniu trwałości grupy, spójności grupy, wewnątrz której istnieją czytelne dla jej członków kody międzypokoleniowe, które konstytuują kanon różnego rodzaju wartości, przekazywanych kolejnym pokoleniom. Podmiot – zbiorowy czy indywidualny – czuje się taki sam, dzięki koncentrowaniu się na utrzymaniu ciągłości. Drugi model interpretacyjny skupia się na odrębności. W świadomości podmiotu zbiorowego bądź indywidualnego wytwarza się przekonanie o odrębności od innych jednostek czy grup. Środkiem do określania tożsamości narodowej jest w tym przypadku określenie wyraźnych różnic i zakreślenie granic, które oddzielają „swoich” od „obcych”. W tym przypadku następuje skupienie uwagi na cechach, jakich dana zbiorowość nie wykazuje i jakie odróżniają ją od pozostałych grup¹⁶. Ściśle z tym zagadnieniem współgrają wnioski Jana Błuszkowskiego, który wskazuje na dużą różnorodność tożsamości narodowych, które rozumie jako „konstrukt społeczny powstający w wyniku wewnętrznego samooglądu grupy narodowej”¹⁷. Autor wskazuje, że wyróżnić można taki typ narodu, który przywiązuje dużą wagę do przeszłości,

¹⁴ Z. Bokszański, *Tożsamości zbiorowe*, Warszawa 2007, 80–81.

¹⁵ Tamże, 134–135.

¹⁶ Tamże, 109–110.

¹⁷ J. Błuszkowski, *Stereotypy a tożsamość narodowa*, Warszawa 2005, 118.

ukierunkowuje się na obronę symboli i wartości narodowych i na niezmienność narodu, oraz typ drugi, który koncentruje się na przyszłości i zakłada, że dany naród powinien odgrywać dominującą rolę w rozwoju ludzkości¹⁸.

5. TOŻSAMOŚĆ NARODOWA A TOŻSAMOŚĆ ETNICZNA

Wydaje się, że identyfikacja z konkretną zbiorowością, która później stawała się narodem, była jedną z ważniejszych potrzeb jej członków, odczuwaną niejako intuicyjnie i podświadomie. Takie stanowisko przyjmuje Janusz Stefanowicz, który pisze: „[początki narodu] sięgają daleko w przeszłość i już wtedy czynione są zabiegi dla utrwalenia pamięci o czynach przodków, o wydarzeniach w dziejach danej społeczności, wiążących jej członków z czymś trwalszym, nieprzemijającym, z wspólnotą łączących żywych z umarłymi”¹⁹. Jak stwierdza Krystyna Błeszczyńska, nie jest sprawą łatwą jednoznacznie zdefiniowane kryteriów ustalania tożsamości narodowej, do których zalicza: wspólnotę języka, znajomość historii Polski, lojalność wobec kraju, pochodzenie przodków, a także poczucie przynależności do konkretnej wspólnoty kulturowej²⁰. Piotr Taras zauważył, wszystkie czynniki tożsamości danego narodu, do których zalicza dziedzictwo i historię, wspólne działania społeczne oraz symbole, sztukę i literaturę, mogą występować w zbiorowościach polonijnych i wspierać zachowywanie polskiej świadomości narodowej, ale równie dobrze mogą występować tylko niektóre z nich, niezależnie od innych. „Może nie być własnej prasy, organizacji ani instytucji, ale mogą być zachowane zwyczaje, tradycje, wierzenia, wzory zachowań, dzięki którym będzie się utrzymywała w jakimś stopniu własna, odrębna tożsamość kulturowa danej zbiorowości osób”²¹.

Pojęcie tożsamości narodowej trafnie opisał T. Paleczny, który scharakteryzował ją jako „odczuwanie wspólnoty, podobieństwa, identyczności położenia i losu pewnej skończonej liczby osób stanowiących naród lub będących jego częścią”²².

Antonina Kłoskowska charakteryzuje tożsamość narodową następująco: „to zbiorowa samowiedza zbiorowości narodowej, jej samookreślenie, tworzenie własnego obrazu i cała zawartość, treść samowiedzy, a nie z zewnątrz konstruowany obraz charakteru narodu”²³. Autorka podkreśla również, że świadomość narodowa istnieje w wymiarze jednostkowym (rozumiana jest w tym przypadku jako poczucie

¹⁸ Tamże, 119.

¹⁹ J. Stefanowicz, *Tożsamość narodowa, cywilizacyjna i wspólnotowa*, w: *Wymiary tożsamości społecznej*, red. T. Stępień, Toruń 1998, 5.

²⁰ K. Błeszczyńska, *Kryteria polskiej tożsamości narodowej w dobie nomadyzmu*, w: *Socjologiczne, kulturowe, językowe i historyczne szkice o polskiej diasporze*, t. 1: *Diaspora*, red. J. Leoński, L. Wątróbski, Szczecin 2006, 55.

²¹ P. Taras, *Rola dziedzictwa i wspólnej historii w kształtowaniu tożsamości kulturowej Polonii*, *Studia Polonijne* 8 (1984), 47.

²² T. Paleczny, *Ewolucja ideologii i przemiany tożsamości narodowej Polonii w Stanach Zjednoczonych w latach 1870–1970*, Warszawa–Kraków 1994, 64.

²³ A. Kłoskowska, *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa 1996, 99.

przynależności, więzi z określonym narodem), a także w wymiarze zbiorowym (interpretowana jako poczucie więzi kulturowo-etnicznej ze świadomością ciągłości historycznej).

5.1. FAZY PROCESU ASYMILACJI A TOŻSAMOŚĆ NARODOWA

Do rozróżnienia faz zaawansowania procesów asymilacji narodowej emigrantów polskich i ich potomków przydatne są ustalenia T. Palecznego, który wyróżnił trzy główne typy tożsamości narodowej:

- 1) tożsamość macierzystej grupy narodowej (typ A),
- 2) tożsamość etniczną (typ B),
- 3) tożsamość narodową kraju zamieszkania (typ C)²⁴.

Na potrzeby niniejszej publikacji przydatne jest rozumienie tożsamości macierzystej grupy narodowej (typu A), które polega na ideowym identyfikowaniu się z krajem pochodzenia w wymiarze globalnym (ideologia „Polski na wychodźstwie”), w którym dominują więzi ideologiczne typu państwowo-obywatelskiego²⁵.

Tożsamość etniczna (typ B) zakłada, że mówimy o typie przejściowym pomiędzy tożsamością narodu macierzystego a tożsamością narodową kraju osiedlenia. Taka dwukierunkowa postawa może nieść dysonanse postaw i wartości, rodzić konflikty osobowościowe, bądź też wyrażać się może w pełnej akceptacji funkcjonowania w warunkach dwukulturowości, które kształtują zarówno wartości kraju pochodzenia, jak i ideologia i kultura społeczeństwa kraju zamieszkania, choć istnieje dominujący związek z własną grupą pochodzenia. Ważną rolę w takim układzie odgrywają kody międzypokoleniowe, np. język, folklor czy religia kraju pochodzenia danej osoby bądź jej przodków²⁶.

Tożsamość typu C zakłada, że proces asymilacji jest już w fazie końcowej, bądź też już się zakończył. T. Paleczny wyróżnił tu dwie grupy – tożsamość narodową typu obywatelskiego, przy istnieniu elementów kulturowej tożsamości danej grupy narodowej czy etnicznej, oraz tożsamość narodową, wyrażaną poprzez identyfikację kulturową, solidarność narodową z krajem osiedlenia i dwukulturowość²⁷. Autor ten przypomina również, że naturalnym stanem osobowości jest jednokulturowość, a dwukulturowość i wielokulturowość jest jedynie stanem przejściowym, który prowadzi z reguły do tożsamości uniwersalnej²⁸. Do tych kwestii odnosi się także psychologia – Regina Borowik przypomina, że z psychologicznego punktu widzenia, takie konflikty jednostka, znajdująca się w środowisku migranckim, powinna rozstrzygać w sposób jednokierunkowy, gdyż opowiadanie się za oby-

²⁴ T. Paleczny, *Rasa, etniczność i religia...*, dz.cyt., 159–160.

²⁵ Tamże, 160–162.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże.

²⁸ T. Paleczny, *Tożsamość jednostek w warunkach wielokulturowości*, w: *Dylematy tożsamości...*, dz.cyt., 44.

dwoma systemami kulturowymi na dłuższą metę jest bardzo niekorzystne dla danej jednostki²⁹.

Autorka, za Danutą Mostwin, przyjęła, że sytuacja migracyjna wymusza niejako w sposób naturalny przemiany tożsamości danej jednostki, gdyż przeżywa ona kryzys osobowościowy, wywołany zmianą środowiska. Autorka podkreśla słusznie, że imigranci często, zwłaszcza na samym początku pobytu w nowym kraju osiedlenia, nie zdają sobie sprawy z tego typu przemian tożsamości³⁰.

Dość istotne kwestie dotyczące omawianego zagadnienia podjął A. Chodubski, który w swych rozważaniach przyjął stanowisko wiążące przyczyny emigracji z późniejszym funkcjonowaniem tożsamości narodowej. Osoby, które opuściły kraj macierzysty z przyczyn politycznych, zachowują z reguły przywiązanie do polskości, na drugim biegunie autor ten usytuował emigrantów zarobkowych, którzy oddalają się od polskości ze względu na chęć jak najszybszego dostosowania się do nowych warunków w kraju osiedlenia³¹. Zgadzam się z tezą A. Chodubskiego, że wychodźcy z okresu II wojny i tuż po jej zakończeniu wykazywali najsilniejsze przywiązanie do tożsamości polskiej, choć jednocześnie zdają sobie sprawę, że przyczyny emigracji nie są jedynym elementem, który kształtuje tożsamość środowisk migranckich, a sprowadzanie tego zagadnienia jedynie do tego typu zależności byłoby daleko idącym uproszczeniem. W kontekście kształtowania tożsamości narodowej emigrantów, przyjmuję stanowisko Jerzego Zubrzyckiego, który stwierdził, że w procesach poszukiwania tożsamości wyróżniać należy wielokierunkowe czynniki, takie jak: skład społeczny poszczególnych grup emigracyjnych, ich charakter demograficzny, przyczyny emigracji i relacje z państwem osiedlenia³². Kwestię tę opisał także Jarosław Rokicki, który czytelnie przedstawił zależności między typami więzi a układami odniesienia społecznego zbiorowości migranckiej wraz z przykładami. Założenia tego autora przedstawiono w tabeli 1.

²⁹ R. Borowik, *Tożsamość jednostki w warunkach dwukulturowości – aspekt psychologiczny*, w: *Wzory wielokulturowości we współczesnym świecie*, red. K. Goleno, T. Paleczny, E. Wiącek, Kraków 2006, 248.

³⁰ D. Mostwin, *W poszukiwaniu etnicznej tożsamości*, *Studia Polonijne* 3 (1979), 19.

³¹ A. Chodubski, *O tożsamości polonijnej*, w: *Tożsamość kulturowa, kwestie narodowościowe i polonijne*, red. A. Chodubski, Toruń 1998, 11.

³² J. Zubrzycki, *Wielokulturowość w teorii i praktyce*, w: *Polskie więzi kulturowe na obczyźnie*, red. M. Paszkiewicz, Londyn 1986, 72.

T a b e l a 1. Zależności między typami więzi a układami odniesienia społecznego zbiorowości migranckiej wraz z przykładami według J. Rokickiego

Układ odniesienia społecznego	Typ więzi społecznej		
	Więź naturalna	Więź zrzeszeniowa	Więź symboliczna
Społeczeństwo kraju pochodzenia	Kontakt z rodziną	Członkostwo lub współpraca z organizacjami kraju pochodzenia	Wykorzystywanie symboliki narodowej (godło, sztandar, bohaterowie, stroje ludowe itp.), zainteresowanie kulturą i historią kraju pochodzenia
Grupa etniczna	Zamieszkiwanie w dzielnicy etnicznej, endogamia	Członkostwo w organizacjach etnicznych	Uczestnictwo w paradach, festiwalach etnicznych itp.
Społeczeństwo grupy osiedlenia	Zamieszkiwanie poza dzielnicą etniczną, egzogamia	Członkostwo w nieetnicznych organizacjach kraju osiedlenia (np.: związkach zawodowych, klubach itp.), kontakty zawodowe	Wykorzystywanie symboliki narodowej, manifestacja lojalności obywatelskiej, internalizacja ideologii państwowej i narodowej

Ź r ó d ł o: J. Rokicki, *Więź społeczna a zmiana kultury*, Wrocław 1992, 41

Jarosław Rokicki podkreślił także, że w zbiorowościach migranckich więzi społeczne są bardzo mocno zróżnicowane, wzajemnie się przeplatające, a do najważniejszych rodzajów tych więzi należą: fala imigracyjna, więź generacyjna, więź terytorialna (według miejsca zamieszkania w kraju pochodzenia, jak i kraju osiedlenia), więź klasy i warstwy społecznej, więź religijna, więź ideologiczna, więź organizacyjna i więź językowa. Co charakterystyczne, są one ze sobą niezmiernie powiązane i w zdecydowanej mierze przyczyniają się do obrazu środowisk migranckich³³.

Z zaprezentowanej analizy wynika, że zdefiniowanie pojęć – tożsamość narodowa i etniczna – nie jest sprawą łatwą ani jednoznaczną. Istnieje wiele teorii i ujęć interpretacyjnych tego zjawiska, dlatego też każdy z badaczy podejmujących takie kwestie powinien czuć się zobowiązany do ustosunkowania się do ujęć typologicznych tożsamości narodowej i etnicznej i jednoznacznie określić, jaką opcję interpretacyjną reprezentuje.

³³ J. Rokicki, dz.cyt., 42.

5.2. ASYMILACJA, AKULTURACJA, ADAPTACJA

Ze względu na podjęte rozważania wydaje się niezbędne przeprowadzenie analizy teoretycznej kluczowych pojęć definiujących przemiany, jakie zachodzą w obrębie zbiorowości, utworzonych na skutek procesów migracyjnych. Rozważania te oscylować będą wokół kluczowych dla tego procesu pojęć – asymilacji, akulturacji i adaptacji. Zakładam, iż wymienione pojęcia odzwierciedlają naturalne procesy, jakie w sposób nieunikniony, aczkolwiek w różnym tempie i z różną intensywnością, zachodzą w zbiorowościach imigrantów, w tym w środowiskach polonijnych.

Asymilacja należy do pojęć interdyscyplinarnych. Interpretowana bywa jako proces społeczny, teoria naukowa, ideologia pewnych grup społecznych oraz jako określenie polityki realizowanej przez organa władzy państwowej³⁴.

W naszych rozważaniach najbardziej adekwatne jest pojmowanie tego pojęcia jako procesu społecznego. Asymilacja grup migranckich jest tylko jednym z przykładów asymilacji, ale ze względu na tematykę niniejszej publikacji, to właśnie temu zagadnieniu poświęcone będą dalsze rozważania.

Przydatne jest stanowisko definicyjne H. Kubiaka, który poprzez asymilację rozumie taką sytuację społeczną, która niesie szereg zmian, zachodzących pod wpływem zderzenia się na jednym obszarze dwóch lub więcej zbiorowości społecznych w sferze struktury społecznej, kulturalnej i osobowości. Termin ten, jak pisze H. Kubiak, określa cały proces reakcji, które zachodzą wtedy, gdy w ramach danego państwa spotykają się dwie lub więcej zupełnie odrębne, zwłaszcza kulturowo, zbiorowości społeczne³⁵. Sam proces asymilacji dla warunków migracyjnych definiował jako „syndrom procesów zachodzących w kraju imigracyjnym, w wyniku którego jednostki i grupy pochodzące z odmiennych narodów oraz państw zostają przetworzone i wchłonięte przez ten kraj”³⁶. Postawił on sobie za cel udowodnienie tezy, że polscy emigranci nie asymilują się wolniej niż inne narodowości. Udowadnia, że emigranci polscy podlegają procesom asymilacji, adekwatnym do warunków kraju osiedlenia, stąd też różnice w tempie przystawania środowisk polonijnych w różnych krajach. Założył także, że procesy te, choć przebiegają w różnym tempie, to zawsze polegają na przeorientowaniu z polskiej świadomości narodowej do świadomości narodowej kraju osiedlenia, a poddawane są niezmiennie tym samym procesom asymilacyjnym³⁷.

H. Kubiak podkreśla, że proces asymilacyjny zachodzi zarówno w obrębie grup imigrantów, które wywodzą się z nowoczesnych, ukształtowanych już narodów, również z narodów, które dopiero się kształtują, jak i z grup etnicznych. Zauważa, że wszystkie te grupy przechodzą takie same fazy, rozpoczynając proces od umocnienia lub ukształtowania tożsamości grupy narodowej lub etnicznej,

³⁴ H. Kubiak, *Teoria, ideologia, polityka asymilacji. Szkic problemu*, w: *Założenia teorii asymilacji*, red. H. Kubiak, A. Paluch, Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1980, 15.

³⁵ Tamże, 15–16.

³⁶ H. Kubiak, *Proces przystosowania społecznego emigrantów polskich do warunków kulturowych kraju osiedlenia. Podstawowe założenia i konkluzje teoretyczne*, w: *Stan i potrzeby badań...*, dz.cyt., 60.

³⁷ Tamże, 61–62.

z której się wywodzili, a następnie etapowo nabywają oni świadomość narodową nowego kraju osiedlenia. Autor wyróżnił też asymilację państwową, wyrażającą się w więzi obywatelstwa i nowej lojalności państwowej oraz asymilację narodową – jako proces dużo dłuższy i trudniejszy od asymilacji państwowej³⁸.

Autor ten zakłada także, że proces asymilacji przebiega w trzech obszarach – strukturalnym, osobowościowym i kulturowym, a tempo tych procesów nie jest równoczesne. Najszybciej proces ten przebiega w obszarze strukturalnym, zmiany tu mogą zachodzić już w pierwszym pokoleniu. Polega to na stopniowym wchodzeniu asymilującej się społeczności w struktury klasowe i warstwy społeczeństwa przyjmującego, co w konsekwencji prowadzi do zanikania uprzedzeń i stereotypów. Asymilacja kulturowa, jego zdaniem, wymaga dwóch lub więcej pokoleń, a przejawia się w przejmowaniu przez grupy mniejszościowe ogólnego wzorca kulturowego, przy jednoczesnym przetransponowaniu pewnych elementów kultury własnej w obręb ogólnego wzorca kulturowego. Asymilacja osobowościowa, obejmująca m.in. przyjęcie nowych ideałów osobowości (w sferze np. podstaw działań wychowawczych, samooceny), nabycie nowych wzorów ról społecznych, wymuszająca nową identyfikację narodową i ocenianie swojej pozycji jako osoby „obcej” lub „swojej”, przebiega najwolniej i wymaga minimum trzech pokoleń³⁹. Jak zauważył Rafał Majewski, z największymi trudnościami w odnalezieniu się w nowych warunkach boryka się zawsze pierwsze pokolenie imigrantów, które musi radzić sobie z nową, a często diametralnie inną od dotychczasowej rzeczywistością, która jest tym bardziej odmienna, im większy jest dystans kulturowy i geograficzny⁴⁰.

H. Kubiak podjął też ważną kwestię, jak teorie asymilacji, przyjmując, że wszystkie one to w rzeczywistości ideologie różnych grup, które mają rodowód imigracyjny i ideologie państw, które te zbiorowości asymilowały. Wyróżnił więc trzy typy ideologii asymilacyjnych: ideologie asymilujących państw bądź narodów, ideologie charakterystyczne dla asymilujących społeczeństw politycznych oraz ideologie asymilujących się mniejszości. W pierwszym przypadku zakłada się, że to państwo jest tym organem, który nadaje najważniejszy bieg procesom asymilacyjnym. Ich ostatecznym celem jest wchłonięcie grup migranckich w taki sposób, który gwarantowałby zachowanie dotychczasowych struktur polityczno-kulturowych bez większych zmian⁴¹. Przykładem takim jest USA. Drugi model, zdaniem tego autora, to sytuacja, w której państwo przyjmujące nie ma jeszcze ukształtowanego kręgu kultury narodowej, a co za tym idzie, nie może od grup imigrantów oczekiwać lojalności w stosunku do tego czynnika, oczekując wobec tego lojalności państwowej i znajomości języka. Grupa trzecia obejmuje oczekiwania, nadzieje, ale i obawy asymilowanych⁴².

³⁸ Tamże, 63.

³⁹ H. Kubiak, *Teoria, ideologia, polityka asymilacji...*, dz.cyt., 17–18.

⁴⁰ R. Majewski, *Imigranci jako kategoria polityczna współczesnej cywilizacji*, w: *Imigranci i społeczeństwa przyjmujące: adaptacja?, integracja?, transformacja?* red. G. Waluga, Warszawa 2000, 29.

⁴¹ Tamże, 21–22.

⁴² H. Kubiak, *Teoria, ideologia, polityka asymilacji...*, dz.cyt., 22.

Problem asymilacji w badaniu procesów migracyjnych wydaje się kluczowy do zrozumienia jego wielopłaszczyznowych konsekwencji. Dość obrazowo definicję asymilacji charakteryzuje Grzegorz Babiński, według niego jest to „zmniejszanie się zróżnicowania”⁴³. Celną charakterystykę tego pojęcia nakreślił też T. Paleczny, że jest to proces „zachodzący w następstwie impaktu kulturowego i dyfuzji dwóch lub większej liczby grup o różnych kulturach i pochodzeniu etnicznym”⁴⁴. Na drugim biegunie pojęć związanych z relacjami zbiorowość emigrantów – społeczeństwo przyjmujące funkcjonuje pojęcie przeciwstawne, jakim jest pluralizm etniczno-kulturowy, trafnie definiowany przez G. Babińskiego jako „względnie trwałe współwystępowanie w jednym społeczeństwie kilku zbiorowości etnicznych o odrębnych kulturach”⁴⁵. Określił on też, jakie warunki musi spełniać zbiorowość, aby można było stwierdzić, że jest to grupa pluralistyczna etnicznie, wymieniając partykularyzm jako jeden z takich warunków. Partykularyzm rozumiany jest w tym przypadku jako uwzględnianie i podkreślanie podziałów etnicznych. Inny wyznacznik to relacje między zasadami segregacji a asymilacji w danej społeczności, która uchodzi za społeczeństwo pluralistyczne. Etniczne rozwiązania są tu bliższe segregacji. Trzeci aspekt, który w tym kontekście rozpatrywał G. Babiński, to relacje między zróżnicowaniem kulturowym a homogenizacją kulturową, jak również między ciągłością a skokowością struktury społecznej. Podejmował także kwestie relacji między polaryzacją a interferencją elementów struktury społecznej, zakładając, że społeczeństwa pluralistyczne etnicznie powinny mieć strukturę interferencyjną, wyrażaną wielowymiarowością zróżnicowania społecznego. Przyjął także, że w społeczeństwach pluralistycznych grupy etniczne nie mają równego dostępu do różnych dóbr i pozycji społecznych⁴⁶.

Interesujące obserwacje dotyczące społeczeństw pluralistycznych przedstawia Jerzy Smolicz, który zauważył, że w tego typu zbiorowościach, gdzie współistnieją różne systemy kulturowe, a państwo jest demokratyczne, istnieje możliwość osiągnięcia równowagi między współistniejącymi grupami. Jego zdaniem, społeczeństwo pluralistyczne musi wypracować taki zespół wartości kulturowych, które stałyby się z czasem wspólne dla całości takiego społeczeństwa⁴⁷. Zasadne wydaje się podkreślenie, że asymilacja jest procesem wielokierunkowym, a jej sprowadzanie jedynie do wchłaniania zbiorowości mniejszej przez większą byłoby zbytnim uproszczeniem i błędem. Doskonale ujął to Marcin Kula, który stwierdził: „proces asymilacji jest klasycznym procesem wieloczynnikowym i jako taki należy go analizować – nawet jeśli do celów poznawczych wyodrębnić się poszczególne czynniki i bada się kolejno oddziaływanie każdego z nich”⁴⁸.

⁴³ G. Babiński, *Metodologia a rzeczywistość społeczna. Dylematy badań etnicznych*, Kraków 2004, 185.

⁴⁴ T. Paleczny, *Charakterystyka mniejszości etnicznych a procesy integracji narodowej w krajach Ameryki Łacińskiej*, *Przegląd Polonijny* 1 (1991), 72–73.

⁴⁵ Tamże, 213.

⁴⁶ Tamże, 216–218.

⁴⁷ J. Smolicz, *Rdzeń kulturowy a tożsamość etniczna*, *Studia Polonijne* 8 (1984), 45.

⁴⁸ M. Kula, *Kilka uwag o asymilacji w świetle doświadczeń latynoamerykańskich*, w: *Założenia teorii asymilacji...*, dz.cyt., 52.

H. Kubiak podkreśla, że asymilacja opiera się na dwóch procesach, jakimi są integracja i akulturacja. Integracja odbywa się w sferze struktury społecznej i osobowościowej, co, jego zdaniem, wyraża się w zmniejszaniu i zanikaniu dystansu pomiędzy grupą napływową a społecznością przyjmującą. Prowadzi ona także do zanikania separowania ludności napływowej i do ograniczenia bądź całkowitego zaniku dyskryminacji, która na skutek tego procesu powinna być zastępowana przez równy status⁴⁹. Integracja jest więc etapem asymilacji, nie stanowią one pojęć tożsamyh. Pojęcia te różnicuje także G. Babiński: „sytuację, w której zbiorowość etniczna wytworzyła lub wytwarza silne i trwałe powiązania ze społeczeństwem przyjmującym bez zaniku czy znamion rozpadu więzi wewnątrzgrupowej można nazwać sytuacją integracji tej społeczności ze społeczeństwem przyjmującym”⁵⁰. Akulturacja, zdaniem H. Kubiaka, odnosząca się do sfery osobowości i kultury rozumiana jest jako przyjmowanie przez mniejszość układu kultury społeczeństwa przyjmującego. Proces ten obejmuje także wchłonięcie pewnych, często przetworzonych elementów kultury grupy mniejszościowej w obręb kręgu kulturowego ogółu społeczeństwa danego terytorium⁵¹. Na skutek tego procesu dochodzi do przemieszania kultur grup asymilowanych i asymilujących, wytwarzają się więc nowe wartości kultury, ale także dochodzi, w przypadku wartości kulturowych grup, do dezintegracji kultur⁵².

Analizę kulturowych aspektów procesów asymilacyjnych przeprowadził A. Paluch⁵³, który przypomniał, że w tym zakresie wykształciły się dwa modele badawcze, dla których jednym z najbardziej kluczowych pojęć jest zagadnienie dyfuzji kulturowej. Jest ono rozumiane jako proces przemian kultury zachodzący pod wpływem kontaktów społecznych, a polegający na rozpowszechnianiu różnych wzorców kulturowych na zasadzie wzajemnych zapożyczeń, które następują dzięki kontaktom poszczególnych grup społecznych. Pierwsza z teorii, zwana teorią kontaktu kulturowego, zakłada, że problemem zasadniczym jest adaptacja, czyli początkowa faza procesu asymilacji. Każdy taki proces rozpoczyna się, w świetle tej teorii, od nowego kontaktu kulturowego, co owocuje przekształceniem systemu kultury, ale tylko kultury społeczności przybywającej: „jest to teoria zmiany kultury «wchodzącej», w sytuację kontaktu, a nie teorią powstania nowej rzeczywistości kulturowej społeczeństwa globalnego”⁵⁴. Druga, odmienna teoria, zwana teorią akulturacji, do której przychyła się autorka niniejszej publikacji, zakłada, że na skutek np. procesów migracyjnych dochodzi do kontaktu pomiędzy różnymi kulturowo grupami społecznymi, a w wyniku tych kontaktów powstaje nowe społeczeństwo globalne, które czerpie z różnych systemów kulturowych: „W ramach tego procesu dochodzi [...] do przejmowania, zwykle w zmodyfikowanej formie, obcych elementów kulturo-

⁴⁹ H. Kubiak, *Proces przystosowania społecznego emigrantów polskich...*, dz.cyt., 62.

⁵⁰ G. Babiński, *Więź etniczna a procesy asymilacji. Przemiany organizacji etnicznych. Zagadnienia teoretyczne i metodologiczne*, Kraków 1986, 40

⁵¹ H. Kubiak, *Teoria, ideologia, polityka asymilacji...*, dz.cyt., 15–17.

⁵² H. Kubiak, *Proces przystosowania społecznego emigrantów polskich...*, dz.cyt., 65.

⁵³ A. Paluch, *Kulturowe aspekty procesów asymilacyjnych*, w: *Założenia teorii asymilacji...*, dz.cyt., 66–72; tenże, *Proces asymilacji i przemiany kultury...*, dz.cyt., 93–126.

⁵⁴ A. Paluch, *Kulturowe aspekty procesów asymilacyjnych...*, dz.cyt., 71–72.

wych. Powstaje w ten sposób, w miarę rozwijania się procesu akulturacji, nowy system kultury”⁵⁵. A. Paluch podkreśla, że z procesem asymilacji wiążą się założeń kulturowe i modyfikacje wzorców kultury, co właśnie rozumiane jest jako akulturacja i stanowi kulturowy aspekt asymilacji⁵⁶. Autor podkreśla także, że w wyniku procesów akulturacji dochodzi do asymilacji różnych systemów kulturowych, których granice, nawet jeżeli pozostają widoczne, to i tak nie stanowią ważniejszych barier⁵⁷.

Trafne uwagi o etapach akulturacji sformułował Andrzej Kapiszewski⁵⁸, który wyróżnia trzy rodzaje tego procesu – akulturację konieczną, wskazaną i pełną. Przez akulturację konieczną autor ten rozumie sytuację wymuszaną nowymi warunkami, z jakimi dany emigrant spotyka się w kraju osiedlenia. Osoba taka, chcąc przystosować się do nowego otoczenia, musi przejmować pewne wzorce, niekoniecznie jeszcze rozumiejąc pewne zachowania. Akulturacja konieczna opiera się na: „imitowaniu pewnych zachowań społeczeństwa przyjmującego – nawet bez ich rozumienia [...] dotyczy ona takich elementów, jak poznanie nowych znaczeń i nazw, narzędzi publikacji i jej organizacji, opanowanie umiejętności posługiwania się środkami transportu itp.”⁵⁹. Przez akulturację wskazaną autor rozumie przejmowanie przez jednostkę tych elementów kultury społeczności przyjmującej, które nie są jej niezbędne do normalnej egzystencji, a jedynie ją ułatwiają. Wiązać się ona może z zachowaniem niektórych elementów charakterystycznych dla kultury kraju pochodzenia, które są akceptowane przez społeczeństwo globalne. Do przykładów tego typu procesu autor zalicza poznanie określeń slangowych, czy też zwyczajów w publikacji⁶⁰. Akulturację pełną A. Kapiszewski definiuje następująco: obejmuje ona akceptację i przyjęcie przez jednostkę nowych norm i wartości, a więc elementów, dla których często nie istnieją obiektywne zewnętrzne kryteria oceny. Taki proces zachodzi bardzo powoli, z reguły dotyczy on kolejnych pokoleń potomków emigrantów, wiążąc się bezpośrednio z identyfikowaniem się danej jednostki ze społeczeństwem przyjmującym⁶¹.

Rolę migracji w procesie przekształcania wzorów kultury określiła również Krystyna Romaniszyn, która sformułowała wniosek: „międzynarodowe migracje stanowią istotny czynnik zmian kulturowych, prowadzący przede wszystkim do zniszczenia lub pogłębienia zróżnicowania kulturowego w kraju przyjmującym i wysyłającym”⁶². Co oczywiste, tym większe zmiany wartości kulturowych, im większa i silniejsza jest dana grupa migracyjna.

⁵⁵ Tamże, 70.

⁵⁶ A. Paluch, *Proces asymilacji i przemiany kultury...*, dz.cyt., 93.

⁵⁷ Tamże, 102.

⁵⁸ A. Kapiszewski, *Psychologiczne aspekty emigracji i asymilacji*, w: *Założenia teorii asymilacji...*, dz.cyt., 146–159.

⁵⁹ Tamże, 157.

⁶⁰ Tamże, 157.

⁶¹ Tamże, 158.

⁶² K. Romaniszyn, *Implikacje kulturowe migracji międzynarodowych – kontynuacja problematyki*, w: *Migracje i społeczeństwo, Migracje – Historia i kultura*, red. J. Zamojski, Warszawa 2002, 9.

BIBLIOGRAFIA

- Babiński G., *Więź etniczna a procesy asymilacji. Przemiany organizacji etnicznych. Zagadnienia teoretyczne i metodologiczne*, Kraków: Uniwersytet Jagielloński 1986.
- Babiński G., *Metodologia a rzeczywistość społeczna. Dylematy badań etnicznych*, Kraków: Nomos 2004.
- Błeszczyńska K., *Kryteria polskiej tożsamości narodowej w dobie nomadyzmu*, w: *Socjologiczne, kulturowe, językowe i historyczne szkice o polskiej diasporze*, t. 1: *Diaspora*, red. J. Leoński, L. Wątróbski, Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 2006.
- Błuszkowski J., *Stereotypy a tożsamość narodowa*, Warszawa Wydawnictwo Elipsa 2005.
- Boksański Z., *Tożsamości zbiorowe*, Warszawa: PWN 2007.
- Borowik R., *Tożsamość jednostki w warunkach dwokulturowości – aspekt psychologiczny*, w: *Wzory wielokulturowości we współczesnym świecie*, red. K. Goleń, T. Paleczny, E. Wiącek, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2006.
- Chodubski A., *O tożsamości polonijnej*, w: *Tożsamość kulturowa, kwestie narodowościowe i polonijne*, red. A. Chodubski, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 1998.
- Donnan H., Wilson T., *Granice tożsamości, narodu, państwa*, tłum z ang. M. Głowacka-Grajper, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2007.
- Fenton S., *Etniczność*, tłum. E. Chomiczka, Warszawa: Wydawnictwo Sic! 2007.
- Kłóskowska A., *Kultura narodowa i narodowa identyfikacja: dwoistość funkcji*, w: *Oblicza polskości*, red. A. Kłóskowska, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego 1990.
- Kłóskowska A., *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa: PWN 1996.
- Kubiak H., *Asymilacja etniczna w płaszczyźnie struktury społecznej*, w: *Założenia teorii asymilacji*, red. H. Kubiak, A. Paluch, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1980.
- Kubiak H., *Teoria, ideologia, polityka asymilacji. Szkic problemu*, w: *Założenia teorii asymilacji*, red. H. Kubiak, A. Paluch, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1980.
- Kula M., *Kilka uwag o asymilacji w świetle doświadczeń latynoamerykańskich*, w: *Założenia teorii asymilacji*, red. H. Kubiak, A. Paluch, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1980.
- Kurczewska J., *Naród*, w: *Encyklopedia socjologii*, t. 2, red. Z. Boksański, Warszawa: Wydawnictwo Oficyna naukowa 1999.
- Mostwin D., *W poszukiwaniu etnicznej tożsamości*, *Studia Polonijne* 3 (1979), 7–21.
- Ossowski A., *Więź społeczna i dziedzictwo krwi*, Warszawa: Spółdzielnia Wydawnicza Książka 1948.
- Paleczny T., *Charakterystyka mniejszości etnicznych a procesy integracji narodowej w krajach Ameryki Łacińskiej*, *Przegląd Polonijny* 16 (1991) 4, 71–96
- Paleczny T., *Ewolucja ideologii i przemiany tożsamości narodowej Polonii w Stanach Zjednoczonych w latach 1870–1970*, Warszawa–Kraków: PWN – Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 1994.
- Paleczny T., *Rasa, etniczność i religia w brazylijskim procesie narodotwórczym*, Kraków: Universitas 2004.
- Paleczny T., *Tożsamość jednostek w warunkach wielokulturowości*, w: *Dylematy tożsamości. Stare i nowe konteksty socjalizacji*, Kraków: Wydawca: Oficyna Wydawnicza AFM 2007.
- Pucek Z., *Wprowadzenie. Stare i nowe konteksty socjalizacji – dylematy tożsamości*, w: *Dylematy tożsamości. Stare i nowe konteksty socjalizacji*, Kraków: Wydawca: Oficyna Wydawnicza AFM 2007.
- Romaniszyn K., *Implikacje kulturowe migracji międzynarodowych – kontynuacja problematyki*, w: *Migracje i społeczeństwo*, t. 7: *Migracje – Historia i kultura*, red. J. Zamojski, Warszawa 2002.
- Smolicz J., *Rdzeń kulturowy a tożsamość etniczna*, *Studia Polonijne* 8 (1984), 33–46.
- Stefanowicz J., *Tożsamość narodowa, cywilizacyjna i wspólnotowa*, w: *Wymiary tożsamości społecznej: politea*, red. T. Stępień, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 1998.

- Taras P., *Rola dziedzictwa i wspólnej historii w kształtowaniu tożsamości kulturowej Polonii*, *Studia Polonijne* 8 (1984), 47–82.
- Urlińska M., *Szkoła polska na obczyźnie wobec dylematów tożsamościowych na przykładzie Szkoły Polskiej w Rydze*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 2007.
- Posern-Zielinski A., *Etniczność: kategorie i procesy etniczne*, Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk 2005.
- Posern-Zieliński A., *Tradycja a etniczność. Przemiany kultury Polonii amerykańskiej*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1982.
- Zubrzycki J., *Wielokulturowość w teorii i praktyce*, w: *Polskie więzi kulturowe na obczyźnie*, red. M. Paszkiewicz, Londyn: Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie 1986.

**NATIONAL IDENTITY, ETHNIC IDENTITY,
INDIVIDUAL NATIONAL IDENTIFICATION**

**METHODOLOGICAL ANALYSIS ON THE EXAMPLE
OF POLISH EXPAT COMMUNITIES**

Summary

Migration flows force their participants to intentionally define themselves as members of a society with a particular national identity.

Before these issues can be investigated, it is crucial to clarify the difference between an ethnic group and a national group. This is not as easy a task as it might seem. The authors of this paper have carried out a theoretical analysis of key terms defining changes within a population brought about by migration processes. The study will focus on terms which are crucial for this process – assimilation, acculturation and adaptation. For the purposes of this publication, the authors define these terms as reflecting the natural processes which inevitably, though with various pace and intensity, take place in immigrant communities, including Polish expat communities across the world.

Key words: adaptation, assimilation, migration flow, national identity, ethnic identity

Nota o Autorce

Anna POPIELARCZYK-PAŁĘGA – doktor nauk humanistycznych, absolwentka Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Pracuje jako główny specjalista PIKW Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie.
Kontakt e-mail: apopielarczyk@muzeumwp.pl